

VITÉZOVÁ, Eva: *The School Interpretation of Historical Literature for Children*, 2024, Vol. 6, Issue 1, pp. 121 – 129. DOI: 10.17846/CEV.2024.06.1.121-129.

ABSTRACT: Through this study, we present activating methods for working with contemporary literary texts, but also to extend the reading experience to predominantly modern prose texts focused on reflection on historical milestones or famous personalities. The study focuses on variability of activating methods, diversity of texts, as well as the possibilities which enable the recipients, and especially teachers of the Slovak language, to work with the richness of authorial fiction. We present lesson plans and apply innovative approaches to them. The individual examples are arranged systematically according to the school year of primary school which they are intended for. The essential criteria for selection will be age appropriateness, genre appropriateness, but also thematic orientation to the potential percipient.

KEYWORDS: Historical milestones. Well-known personalities. Activating methods.

Výchova literatúrou je významnou oblasťou výchovno-vzdelávacieho procesu, výrazne sa podieľa na rozvoji a formovaní osobnosti žiaka. Vyžaduje si starostlivú prípravu a kvalifikovaný prístup učiteľa literatúry. Význam slovesného umenia pri výchove mladej generácie spočíva v tom, že sprostredkúva v umeleckých obrazoch tvorivé kontakty so skutočnosťou, aktivizuje citový život človeka a zúčastňuje sa na formovaní jeho estetického cítenia. Literatúra pôsobí na človeka komplexne, a to od zmyslového poznávania cez predstavy a fantáziu, city a vôľu až po intelekt. Má vysoký podiel na formovaní jeho vedomia, sprostredkúva mu poznatky o ľuďoch, o svete, o skúsenostiach a poznaní predchádzajúcich generácií, obohacuje obrazotvornosť, citový život človeka, formuje jeho životný postoj a názory. Podmienkou kvalitného estetického a výchovného pôsobenia je dobrý text. Prostredníctvom štúdie predstavíme aktivizujúce metódy pri práci so súdobými literárnymi textami, ale aj možnosti, ako rozšíriť čitateľskú skúsenosť o prevažne novodobé prozaické texty zamerané na reflexiu dejinných medzníkov či známych osobností. Zameriame sa na variabilitu aktivizujúcich metód, rôznorodosť textov a možností, ktoré bohatosť autorskej fikcie a práce s ňou recipientom, ale najmä učiteľom slovenského jazyka umožňuje. Ukážeme plány vyučovacích jednotiek, budeme v nich aplikovať inovatívne prístupy. Jednotlivé texty budú zoradené systematicky podľa ročníka základnej školy, pre ktorý sú určené. Esenciálnym kritériom výberu bude vekuprimeranosť, žánrová vhodnosť, ale tiež tematická orientácia na potenciálneho percipienta.

V štúdií ponúkame štyri (didaktické) interpretácie slovenských literárnych diel, ktoré sú zamerané na reflexiu dejinných medzníkov či známych osobností. Praktické ukážky práce s prozaickým literárnym textom sú myslené ako východisko a jedna z možností ako pristupovať k textu. So zreteľom na organizovanie vyučovacích jednotiek slovenského jazyka, primárne jeho literárnej zložky, uvádzame v štúdií štyri ukážky organizovania vyučovacích jednotiek, ktoré sa zameriavajú na prácu s umeleckým prozaickým textom. Plán jednotiek dopĺňajú príklady aktivizujúcich metód či didaktických hier s popisom ich realizácie, ako aj krátky opis literárneho diela, z ktorého bola ukážka zvolená. Týmto postupom chceme poukázať na aktivizujúce metódy, ale aj rozšíriť čitateľskú ponuku o prevažne novodobé prozaické texty zamerané na reflexiu dejinných medzníkov či známych osobností. Do prezentovaných ukážok sme vybrali žánrovo aj tematicky rôznorodé texty od nasledujúcich slovenských autorov: Róbert Čemerička a Stanislava Čemeríčková, Erik Jakub Groch, Simona Majchráková, Ondrej Sliacky. So zreteľom na literárny žánor predstavujeme:

historický román (*Koruna*), komiks (*Majster Pavol*), beletristicko-náučný text (*Drotári, drotári, ako divé husi*) aj biografiiu (*Ja som Ľudovít*). Tematicky sa fikčný svet vybraných ukážok orientuje na beletristické zachytenie slovenskej histórie a dejinných postáv. Parciálne ukážky predstavujú variabilitu aktivizujúcich metód, rôznorodosť textov, ako aj možnosti, ktoré bohatosť autorskej fikcie a práce s ňou recipientom, ale najmä učiteľom slovenského jazyka umožňuje.

1. AUTOR A TEXT: Erik Jakub Groch: *Majster Pavol* (z knihy *Šlabikár päťmestia*)

ROČNÍK: siedmy

CIELE: a) *kognitívno-komunikačný*: žiak rozvíja zručnosť správneho usporiadania viet textu, čím aktívnou prácou vníma textové logické usporiadanie a nadväznosť textu, žiak si rozširuje poznatky o histórii a kultúre Slovenska so zreteľom na kultúrne pamiatky, ktoré sú zaradené do zoznamu UNESCO; b) *afektívny*: žiak rešpektuje iný názor, kooperatívne spolupracuje v skupine

METÓDY: bzučiacie skupiny

FORMY PRÁCE: skupinová práca

POMÔCKY: rozstrihané vety z textu, obálky (počet obálok podľa počtu dvojíc v triede), kópia komiksu pre každú skupinu (alebo ilustračná ukážka na interaktívnu tabuľu), fotky slovenských pamiatok UNESCO + obrazová príloha navyše, mapa Slovenska, magnetky/špendlíky
Pribeh vyučovacej jednotky:

Ako evokačnú aktivitu volí vyučujúci aktívnu prácu s textom, ktorý je rozdelený na sekcie a tie ešte na jednotlivé vety. Rozstrihané vety z textu sú vopred vložené do samostatných obálok. Obálky odovzdá vyučujúci vytvoreným dvojiciam. Žiaci majú vety z obálok usporiadať tak, aby vytvorili súvislý text. Po skompletizovaní textu je ich úlohou stručne popísať, o čom text, ktorý usporadúvali, bol. Žiakom dáme 5 minút na prípravu a ako prvú vetu uvedieme: „Paľko, čo to zase vyrezávaš?“ Následne spojíme dvojice do štvoríc, porovnajú si svoje poradie a diskutujú/argumentujú, ako by text mal byť usporiadaný. Štvorice pracujú na rovnakom zadaní približne 8 minút. Následne vytvoríme tri 6 – 8 členné skupiny (podľa počtu žiakov v triede), ktoré sa zhodnú na výslednom poradí. Dáme im približne 8 minút. Časový rozsah práce vo dvojiciach, štvoricach a finálnych skupinách si vyučujúci môže prispôbiť podľa aktuálneho stavu v triede, šikovnosti žiakov. Minimálna časová dotácia na prácu by mala byť päť minút. Keď skupiny prácu ukončia, učiteľ vyzve všetky skupiny, aby si posadali do kruhu na koberec/prípadne je vhodné usporiadať sedenie v triede do kruhu, aby žiaci videli na prezentované výsledky spolužiakov a na samotný komiks. Každá skupina položí do stredu vety svojho textu tak, ako ich usporiadali, a prezentuje svoje poradie viet. Následne učiteľ na interaktívnej tabuľi/cez projektor alebo vo forme fotokópie ukáže žiakom komiks, ktorého vety sa usilovali dať do správneho poradia.

Opis metódy bzučiacie skupiny:

Realizácia metódy bzučiacich skupín je analogická s metódou snehovej gule, jediný rozdiel spočíva v tom, že aktivitu nezačínajú žiaci samostatne, ale vo dvojici. Rovnako ako snehovú guľu ju zaraďujeme medzi skupinové, časovo rozsiahlejšie metódy, vychádzajú z koncepcie „nabaľovania“ princípu. Netradičnosť práce bude spočívať v nabaľovaní nápadov dvojíc, neskôr členov skupín a ich vzájomnej komparácii a kooperácii. Najprv pracujú žiaci vo dvojiciach. Následne spojíme dvojice do štvoríc a štvorice do šestic. Žiaci tak postupne prehodnocujú svoje nápady, korigujú ich, dopĺňajú, menia. Ide o zaujímavú aktivizujúcu metódu, ktorá učí žiakov vzájomnému rešpektovaniu, schopnosti presvedčiť a spolupracovať.

Nasleduje diskusia, či niekedy počuli o levočskom oltári alebo Majstrovi Pavlovi. Vyučujúci predstaví levočský oltár ako jednu z kultúrnych pamiatok Slovenska, ktoré sú zapísané v zozname UNESCO.

Bonusová aktivita:

Výber obrázkov a argumentácia, vyučujúci si vytlačí obrázky známych a navštevovaných miest na Slovensku (hrady, jaskyne, mestá a miesta). Úlohou žiakov bude vyberať z obrázkov tie, ktoré podľa nich tiež patria medzi slovenské kultúrne a prírodné pamiatky UNESCO a svoj výber argumentujú.

Vyučujúci následne vizualizuje levočský oltár, ako aj ostatné pamiatky UNESCO formou videa. Na záver možno obrázky umiestniť priamo do mapy Slovenska, aby mali žiaci aj vizuálnu predstavu o tom, v ktorej časti Slovenska sa uvedené pamiatky nachádzajú.

2. AUTOR A TEXT: Róbert Čemerička – Stanislava Čemeríčková: *Ja som Ľudovít* (z knižnej série *Veľkí ľudia z malej krajiny*)

ROČNÍK: siedmy – deviaty

CIELE: a) *kognitívno-komunikačný*: žiak získava informácie o osobnosti Ľ. Štúra, o ktorých diskutuje a ktoré môže neskôr aplikovať v ďalšom štúdiu; b) *afektívny*: žiak sa učí spolupráci v skupine

METÓDY: návštevníci

FORMY PRÁCE: skupinová práca

POMÔCKY: sken strán na jednotlivé stanovišťa, kópia záverečnej ilustrácie s portrétom Ľ. Štúra (podľa počtu žiakov v triede)

Táto aktivita umožní žiakom spoznať bližšie Ľudovíta Štúra, významného jazykovedca, politika a básnika, ktorý výrazne zasiahol do vývinu spisovného jazyka a s ktorým sa stretnú aj v ďalšom štúdiu (tak v jazykovej, ako aj literárnej sekcii). Publikácia približuje signifikantné informácie a situácie zo života Ľ. Štúra, ktoré prerozpráva čitateľom sám Štúr vo forme ja-rozprávača, čím text nadobúda autentickejší ráz a stáva sa pre mladého čitateľa bližším. Popisuje Štúrovo detstvo aj štúdium. V rámci kognitívnych zručností sa žiak učí pracovať s textom, vyberať kľúčové informácie a prezentovať ich.

Návštevníci

Variant metódy kolotoč. Učiteľ pripraví podľa charakteru výučby a počtu žiakov pracovné stanovišťa – návštevné miesta (zväčša 4 – 6 miest, 4 – 6-členné skupiny). Na každom stanovišti je pripravený papier väčšieho rozmeru s určenou oblasťou a vymedzeným problémom. Dané oblasti spolu súvisia, ideálne je, ak spoločne vystihujú riešenú tému výučby. Každá skupina pracuje na svojom stanovišti (tvoria súbor informácií, snažia sa nájsť správne odpovede, argumentujú, počúvajú, hľadajú riešenia a pod.). Po uplynutí daného času sa skupina presúva v smere hodinových ručičiek k vedľajšiemu stanovištu. Jeden z pracovného tímu však na pôvodnom stanovišti ostáva v roli hostiteľa, aby poskytol návštevníkovi informácie o oblasti, probléme, na ktorom predchádzajúca skupina pracovala. Takto sa skupiny vystriedajú (v návštevníckej skupine ostáva vždy jeden člen predchádzajúcej skupiny, predošlý hosť pracuje s novou skupinou) na všetkých stanovištiach a pracujú vlastne na všetkých témach. Učiteľ rozdelí knihu do jednotlivých stanovišť, žiaci si na každom stanovišti (strávia tu päť minút) prečítajú úryvok (aspoň päť kópií) a ich úlohou

je zapísať si podstatné informácie z textu, každé stanovište bude prezentovať inú časť Štúrovho pôsobenia. Úryvky kopírujú text prameňa *Ja som Ľudovít*.

Rozdelenie knihy podľa stanovišť:

- stanovište 1 (Štúrovo detstvo + Zayovci, 4 – 7)
- stanovište 2 (štúdium a jazyky, 8 – 11, zručnosti: jazda na koni, šerm, 19 – 20)
- stanovište 3 (vplyv na študentov, výlet na Devín, zber ľud. slovesnosti, 12 – 15)
- stanovište 4 (boj proti pomaďarčovaniu, 21 – 25, Slovenské národné noviny, politická kariéra, 26 – 27)
- stanovište 5 (spisovná slovenčina, 22 – 24)
- stanovište 6 (boj za slobodu, 28 – 31)

Ako sumarizáciu práce skupín vytvorí vyučujúci so žiakmi myšlienkovú mapu (z výrazov, ktoré sú uvedené tučným písmom – príprava učiteľa), je vhodné, aby kľúčové slová tvorili deti v každom stanovišti, každá skupina predstaví informácie, ktoré si zapísala, a spolu ich vo forme myšlienkovvej mapy (za asistencie vyučujúceho, ktorý to koordinuje) vizualizujú na tabuli. Žiaci tak aktívne spolupracujú na získavaní informácií o osobnosti Ľ. Štúra, ktoré budú môcť využiť aj pri ďalšom štúdiu.

Záver výučby: učiteľ rozdá žiakom ilustráciu z knihy s dielami Ľ. Štúra (príloha č. 6). Na každú kópiu prilepi aj Štúrovu fotku, žiaci si to založia do zošita.

3. AUTOR A TEXT: Simona Majchráková: *Koruna*

ROČNÍK: deviaty

CIELE: a) *kognitívno-komunikačný*: žiak rozvíja schopnosť zaujať vlastné stanovisko a argumentačne pomenovať pre a proti, stimuluje zručnosť prezentovať vlastný postoj pred ostatnými; b) *afektívny*: žiak aktívne pracuje na budovaní vlastnej asertivity a empatie, dokáže rešpektovať názor ostatných

METÓDY: diskusia, posledné slovo patrí mne, metóda 3-6-5

FORMY PRÁCE: samostatná práca, skupinová práca, frontálna práca

POMÔCKY: kópie textu (podľa počtu žiakov v triede)

Priebeh vyučovacieho procesu:

Vyučujúci napíše do stredu tabule tri kľúčové slová: TRNAVA, KRÁĽOVNÁ, KLENOTY. Úlohou žiakov bude ozrejmiť, čo tieto tri slová môže spájať (napr. Trnava – kráľovské mesto, kráľovná navštívi Trnavu, v Trnave boli uložené vzácne klenoty? a pod.).

Keď zaznie posledná odpoveď zo strany žiakov, vyučujúci ich informuje, že sa spoločne začítajú do príbehu, v ktorom sa prenesú do stredoveku, konkrétne do pätnásteho storočia. Je to príbeh dvornej dámy, ktorá mala za úlohu ukradnúť pre kráľovnú korunovačné klenoty, pomocou ktorých chcela kráľovná tajne korunovať svojho novonarodeného syna. Je vhodné, aby vyučujúci ukázal aj knihu, z ktorej príbeh čerpal, a v krátkosti ju predstavil: ide o ľúbostný príbeh na pozadí dejinných udalostí, lokalizačne sa dej spája s rôznymi miestami na Slovensku aj v zahraničí, ale ako dôležité miesto tu vystupuje stredoveká Trnava, v ktorej sa okrem iného hľadá vinník záhadných vražd.

Nasleduje hlasné čítanie textu žiakmi.

Po prečítaní textu a krátkej diskusii o čitateľskom zážitku nasleduje realizácia učebnej stratégie posledné slovo patrí mne. Vyučujúci žiakom rozdá vopred pripravené kúsky papiera (napr. nastrihá kancelársky papier na potrebný počet rovnakých častí) a vysvetlí im úlohu: na jednu stranu papiera napíšu odpoveď na otázku, ktorú im prečíta, a na druhú stranu uvedú svoje argumenty

(aspoň tri). Otázka na diskusiu znie: Boli by ste ochotný niekomu pomôcť aj napriek tomu, že by ste mohli skončiť vo väzení? Prečo áno/prečo nie. Žiaci pracujú samostatne približne päť minút. Vezmú si so sebou svoje papieriky, stoličky a sadnú si do kruhu. Vyučujúci vyzve jedného zo študentov, aby predstavil svoj postoj. Následne reagujú na odprezentované jeho spolužiaci, ktorí sa k spolužiakovmu názoru vyjadrujú, môžu predpovedať, čím bude argumentovať. Posledné slovo dostane prezentujúci žiak, ktorý predstaví svoje argumenty. V prípade, že je to potrebné, môže vyučujúci umožniť krátku diskusiu ako reakciu na povedané. Ak to nie je potrebné, predstaví svoj postoj iný žiak. Diskusia prebieha do konca vyučovacej jednotky, príp. dovtedy, kým odprezentujú svoje názory všetci žiaci. Vyučujúci diskusiu len usmerňuje.

Posledné slovo patrí mne definuje D. Sieglóvá (2019, 112) ako učebnú stratégiu, ktorá žiakom napomáha rozvíjať schopnosti „uvědomit si, správně formulovat a následně sdílet vlastní názory s ostatními“. Realizácia nie je pre vyučujúceho náročná. Je preňho potrebné premyslieť si tému, prípadne priamo otázku, ku ktorej majú žiaci samostatne zaujať stanovisko, ktoré navyše podporia aj argumentačne. Okrem všeobecne zameranej témy/otázky, ktorá „umožní různé úhly pohledy nebo širokou škálu odpovědí“ (ibid.), môže vyučujúci pracovať aj s čítaným textom. V tomto prípade si žiaci z prečítaného textu zvolia pasáž, ku ktorej sa v nasledujúcej diskusii vyjadrí. Realizácia je prostá: na jednu stranu papiera žiaci zapisujú svoj postoj, príp. pasáž z čítaného textu, na druhú stranu napíšu svoje argumenty, poznámky, komentáre, pripomienky, osobné postrehy a pod., ktorými budú v diskusii argumentovať. V prípade tejto učebnej stratégie treba ozrejmiť princípy vedenia diskusie: vyučujúci stanoví počet argumentov a čas prípravy, študent najprv prečíta svoj názor. Po jeho stanovisku sa vyjadrí ostatní, môžu predstaviť svoj názor, poznámky, otázky, odhadnúť, akými argumentmi môže ich spolužiak operovať. Posledné slovo patrí študentovi, ktorý prezentuje svoje postrehy/argumenty. Ak si to situácia vyžaduje, môže ešte prebehnúť kratšia diskusia na margo predstavených argumentov. Pokračuje sa názorom ďalšieho žiaka.

Záver vyučovacej jednotky: po diskusii sa vyučujúci poďakuje žiakom za ich názory i aktivitu a v prípade, že to situácia umožní, slovne sumarizuje výsledky diskusie.

Bonusová aktivita:

V prípade, že tento text alebo učebnú stratégiu zvolí vyučujúci v rámci blokovej výučby, môže na diskusiu nadviazať skupinovú prácou. Odporúčame napríklad aktivizujúcu metódu brainwritingu 6-3-5, ktorá sa realizuje v písomnej forme. Vyučujúci rozdelí žiakov do šesťčlenných skupín (je možná aj variácia päťčlenné skupiny a čas šesť minút), ktoré majú päť minút na to, aby každý člen zapísal na svoj papier tri nápady. Úlohou žiakov bude navrhnúť, aké motívy či témy by zvolili oni, ak by sa živil ako spisovatelia a chystali by sa napísať knihu. Realizácia tejto metódy je veľmi jednoduchá: každý člen šesťčlennej skupiny si v priebehu piatich minút zapíše na papier svoje tri nápady. Po uplynutí piatich minút presunú svoj papier vedľa seba sediacemu spolužiakovi a ten pripíše svoje vlastné návrhy, ktoré mu zišli na um v súvislosti s tým, čo už na papier napísané je. Ústna komunikácia povolená nie je, žiaci nadväzujú len na nápady napísané na papier, ktorý majú pred sebou. Aktivita sa ukončí vtedy, keď sa papiere dostanú k pôvodným majiteľom. Následne si v rámci skupiny svoje nápady predstavia a zosumarizujú. Ide o aktivizujúcu metódu, ktorá podnecuje skupinovú prácu individuálnymi postrehmi. Tie skupina koriguje, kategorizuje, diskutuje o nich a na záver odprezentuje.

Opis knihy:

Príbeh lásky, boja za spravodlivosť a moc upúta čitateľa, ktorý má rád napätie, prekvapivé momenty a históriu. Fikcia spracúva príbeh Leonary, dcéry trnavského richtára, ktorá chce zachrániť život

nevinnej ženy a zároveň matky Martina, ktorého miluje. Dej sa odohráva na pozadí tajomných vražd v meste Trnave a v snahe získania svätoštefanských korunovačných klenotov pre nenarodené dieťa kráľovnej Alžbety. S. Majchráková spolupracovala pri tvorbe aj s historičkou D. Dvořákovou z Historického ústavu Slovenskej akadémie vied, preto vyznieva text veľmi autenticky a zaujme aj vysvetlivkami dobových reálií, ktoré autorka v poznámkach čitateľovi prezentuje.

4. AUTOR A TEXT: Ondrej Sliacky: *Drotári, drotári, ako divé husi*

ROČNÍK: deviaty

METÓDY: skimming, scanning

FORMY PRÁCE: samostatná práca, skupinová práca

POMÔCKY: skeny textu podľa počtu žiakov (pre každého žiaka jeden)

Priebeh vyučovacieho procesu:

V tejto ukážke budeme priamo pracovať s vybranou ukážkou textu *Drotári, drotári, ako divé husi*, na ktorú aplikujeme málo známu metódu nazývanú skimming. Skimming spolu s ďalšou kognitívnou metódou označovanou anglickým výrazom scanning zaraďujeme do kategórie metód rýchleho čítania. Vďaka nim sa v texte dokážeme funkčne a rýchlo orientovať, nadobúdame zručnosti, ktoré tvoria predpoklad pre ďalšie štúdium, ale aj bežný život. Ide o metódy, ktoré sú inšpirujúce už svojou podstatou práve so zreteľom na ich efektivitu v praktickom živote. Obe metódy primárne aplikujeme na texty a publikácie odborného, náučného charakteru. D. Siegllová (2019, 125) definuje skimming ako „prolistování textu za účelem získání základního přehledu o jeho obsahu“. Táto metóda spočíva v dodržaní týchto princípov:

1. Žiak si podrobne prečíta úvod a záver. Začne si čítať úvod dovtedy, kým mu nie je jasná téma, hlavná myšlienka, kým sa nestotožní s témou, ktorej sa čítaná pasáž týka. Záver sumarizuje zistenia a kľúčové informácie, preto mu venujeme dostatočnú pozornosť.
2. So zreteľom na ďalšie členenie textu číta len prvé vety odsekov; práve tie vyjadrujú hlavnú myšlienku daného odseku.
3. V odsekoch si všíma kľúčové slová či znaky (čísla, mená, názvy, dáta).
4. Ak je študent týmto postupom schopný rozumieť vývinu textu, pokračuje rovnakým spôsobom. Ak sa v téme stráca, je vhodné začať si čítať aj posledné (resp. ďalšie) vety odseku.
5. Ak obsahu nerozumie, spomalí a číta podrobnejšie alebo sa vráti do tej fázy, keď sa v texte orientoval.
6. Záver, ako sme už v prvom bode uviedli, číta žiak detailne.

Metóda učí čítajúceho efektívnej orientácii sa v texte a identifikácii kľúčových informácií.

Scanning:

Prehľadávanie textu, cieľ – nájdenie konkrétnych informácií na vybrané účely. Dnes sa stal „každodenní praxí“ (Siegllová 2019, 127).

1. Stanoví sa cieľ: prečo danú informáciu hľadám, na čo ju využijem.
2. Definuje sa oblasť, do ktorej problematika spadá, tematické okruhy, kľúčové slová.
3. Identifikácia zdroja.

Sumarizačne môžeme skonštatovať, že skimming trénuje schopnosť koncentrovania a scanning zasa cibrí pozorovacie zručnosti.

Univerzálna kinestetická didaktická hra ZAHRAJME SA!

Princíp tejto hry je veľmi jednoduchý – žiaci hádžu kockou a posúvajú sa po políčkach podľa čísla, ktoré hodia. Hráč začína na políčku štart a končí na políčku označenom ako cieľ. Na každom políčku čaká žiaka nejaká úloha. Hru môže učiteľ variovať podľa vlastného uváženia: môže ju aplikovať ako evokačnú aktivitu, fixačnú aktivitu či pri opakovaní tematického celku. So zreteľom na zameranie volí zadania, ktoré korešpondujú s cieľom, ktorý si pri tejto aktivite stanovil: zopakovanie tematického celku, sumarizácia všeobecných znalostí o literatúre, čítanie s porozumením – zadania korešpondujú s textom, ktorý si so žiakmi čítali.

Na realizáciu tejto metódy sú potrebné len dve pomôcky: políčka vo veľkosti A4, po ktorých sa žiaci pohybujú (učiteľ si ich pripraví sám, určí počet a znenie zadaní, je vhodné, ak sú zalaminované, aby sa pri pohybe žiakov nezničili), veľká kocka (učiteľ môže využiť aj klasickú kocku zo spoločenských hier, ale lepší efekt má vytvorenie kartónovej kocky v nadrozmernej veľkosti, napr. 15 x 15 cm).

Odporúčame súťažné prevedenie aktivity: trieda sa rozdelí na dva tímy (podľa aktuálneho počtu žiakov v triede). Učiteľ vytvorí na tabuli dva stĺpce, do ktorých bude vpisovať bodové zisky jednotlivých tímov, prípadne aj správne odpovede. Na začiatku hry si učiteľ vyberie z každého tímu dvoch hráčov, ktorí začínajú hru: jeden ako pohybujúci sa hráč v poli a druhý ako ten, ktorý hádže kockou. Ak pohybujúci sa hráč odpovie správne, prenechá miesto hráčovi, ktorý hádzal, a toho nahradí pri hádzaní ďalší člen tímu. Dôležité je dbať o to, aby sa vystriedali všetci členovia tímov. Ak hráč odpoveď nepozná, sú dve možnosti: zostáva na danom políčku, teda stojí jedno kolo, alebo môže namiesto neho odpovedať niekto z jeho tímu a ten preberie jeho miesto.

Jednotlivé tímy sa pri hádzaní kockou striedajú. Víťazom je tím, ktorý sa ako prvý dostane do cieľa. Ak aktivita žiakov zaujme, vo vyšších ročníkoch môžu vytvoriť zadania za pomoci učiteľa aj sami žiaci – práca v skupinách. Ide o hravú aktivitu, ktorá môže byť dosť hlučná. Zároveň si vyžaduje časovo náročnejšiu prípravnú fázu učiteľa – vzhľadom na pomôcky, ktoré si musí vytvoriť sám. Odmenou je však radosť na strane žiakov, ktorí si takýmto hravým spôsobom overujú svoje poznatky v praxi.

Príklady všeobecných zadaní pre jazykovú zložku:

1. Uveď štyri prídavné mená.
2. Utvor prídavné mená od týchto slov: obec, sklo, svedok.
3. Ako by si inak povedal, že je niekto múdry, uveď dve synonymá?
4. Opíš výzor človeka, ktorého máš rád.
5. Aké gramatické kategórie určujeme pri prídavných menách?
6. K uvedeným podstatným menám prirad vhodné prídavné mená: piesok, policajt, slnko.
7. Doplňte názvy známych ľudových rozprávok: kôň (Slnčový); (Brémski) muzikanti; Tri (zlaté) vlasy deda Vševeda.
8. Vysvetli, prečo píšeme vo výraze tatranský vláčik malé „t“, ale vo výraze Tatranská Lomnica veľké?
9. Vytvor vetu, ktorá bude obsahovať dve zvieracie prídavné mená.
10. Podľa akých vzorov skloňujeme prídavné mená?
11. Uveď opozitá týchto prídavných mien: lenivý, hladný, tenký.
12. Čo v slovenčine pomenúvajú prídavné mená?
13. Podľa akých vzorov sa skloňujú privlastňovacie prídavné mená?
14. Doplň známe prirovnania: ako kostolná myš; ako stena; ako Šalamún; ako anjel.

15. Vystupňujte tieto prídavné mená: horký, ružový, stridží.
16. Aká výnimka z pravopisu sa vyskytuje pri týchto prídavných menách: o motýľích krídlach, netopieria jaskyňa, pávie pierko?
17. K opisu vyber vhodné prídavné meno: kto nemá filipa je (hlúpy); kto nemá srdce je (bezcitný); ak niečo nemá hlavu ani päť je to (nezmyselné).
18. Ktoré z vymenovaných prídavných mien nepatrí do tejto skupiny a prečo? Múdry, čierny, trnavský, dedkov, zámocký.
19. Uveď synonymum k prídavnému menu pekný.
20. Vysvetli, kto to bol drotár.

Príklady všeobecných zadání pre literárnu zložku:

1. Zaspievaj alebo slovne vyjadri text obľúbenej slovenskej ľudovej piesne.
2. Ktorá je tvoja obľúbená kniha a prečo?
3. Kto je tvojím obľúbeným autorom a prečo?
4. Ak by si sa mohol stať ľubovoľnou literárnou postavou, kým by si bol a prečo?
5. Ak by si sa mohol stať ľubovoľnou literárnou postavou, kým by si nechcel byť a prečo?
6. Ktorú ľudovú rozprávku nemáš rád a prečo?
7. Ktorú ľudovú rozprávku máš rád a prečo?
8. Ktorú autorskú rozprávku nemáš rád a prečo?
9. Ktorú autorskú rozprávku máš rád a prečo?
10. Poznáš zberateľov ľudových rozprávok? Povedz aspoň jedno meno.
11. Zarecituj nejakú krátku báseň alebo prozaický text.
12. Vymenuj aspoň troch slovenských spisovateľov.
13. Uveď mená aspoň dvoch zahraničných spisovateľov.
14. Uveď príklad na pranostiku.
15. Uveď príklad na príslovie.
16. Uveď aspoň dve prirovnania.
17. Poznáš nejakú hádanku? Uveď ju.
18. Poznáš nejaký vtip? Uveď ho.
19. Kto je to ilustrátor?
20. Aké literárne žánre poznáš? Uveď aspoň tri.

ZÁVER

V štúdiu sme predstavili možnosti práce so súčasnými literárnymi textami, ktoré môžu rozšíriť čitateľskú skúsenosť o prevažne novodobé prozaické texty zamerané na reflexiu dejinných medzníkov alebo známych osobností. Predstavili sme plány vyučovacích jednotiek, aplikovali sme v nich inovatívne prístupy. Materiál predkladaný v štúdiu bude môcť slúžiť aj ako teoretická a metodická inšpirácia pre učiteľov v rámci literárnej výchovy, resp. i ďalších predmetov.

SUMMARY

In our study, we focused on variability of activating methods, diversity of texts, as well as the possibilities which enable the recipients, and especially teachers of the Slovak language, to work with the richness of authorial fiction. We presented lesson plans and applied innovative approaches. The individual examples are arranged systematically according to the school year of primary school. The material presented in the study can also serve as a theoretical and

methodological inspiration for teachers in the context of literary education and other subjects. The practical examples of working with prose literary texts are meant as a starting point and one way of approaching the text. With regard to the organization of Slovak language teaching units, we have presented four examples of organizing teaching units that focus on working with a fictional prose text. The unit plan is supplemented by examples of activating methods or didactic games with a description of their implementation, as well as a short description of the literary work from which the sample was chosen.

LITERATÚRA

- Čemerička, Róbert – Čemeríčková, Stanislava. 2021. *Ja som Eudovít*. Turany: Snowball, s. r. o.
- Groch, Erik Jakub. 2013. *Šlabikár päťmestia (Bardejov, Košice, Levoča, Prešov, Sabinov)*. Košice: Knižná dielňa.
- Majchráková, Svetlana. 2021. *Koruna*. Bratislava: DAXE.
- Sieglová, Dagmar. 2019. *Konec školní nudy. Didaktické metody pro 21. století*. Praha: Grada Publishing, a. s.
- Sliacky, Ondrej. 2013. *Divy Slovenska nielen pre deti alebo Vlastiveda ako lusk*. Martin: Matica slovenská.

KONTAKT

prof. PaedDr. Eva Vitézová, PhD.
Katedra slovenského jazyka a literatúry
Pedagogická fakulta Trnavskej univerzity v Trnave
918 43 Trnava
Slovenská republika
eva.vitezova@truni.sk